

بخش آموزش رسانه تفریحی سنتر

کلیک کنید www.tafrihicenter.ir/edu

 نمونه سوال گام به گام

 امتحان نهایی جزوه

 دانلود آزمون های آزمایشی

متوسطه اول : هفتم ... هشتم ... نهم

متوسطه دوم : دهم ... یازدهم ... دوازدهم

www.tafrihicenter.ir

در آیات سوره عصر تدبر کنید و با کمک دوستان خود، به سؤالات پاسخ دهید:

«وَالْعَصْرِ، إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ، إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَّصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَّصَوْا بِالصَّبْرِ»

۱- خداوند در این سوره به چه چیزی سوگند خورده است؟ عصر (روزگار) چرا؟ به دلیل اهمیت فرصت زندگی که خداوند در اختیار انسان قرار داده است، زیرا این فرصت، محدود و گذرا است و بسیار با ارزش است.

۲- چه زیان و خسارتی انسان را تهدید می‌کند؟ ۱- عدم ایمان به خدا ۲- عدم انجام کارهای شایسته ۳- عدم سفارش همدیگر به حق و صبر ۳- چه کسانی دچار خسارت و زیان نمی‌شوند؟ ۱- مؤمنانی که کار شایسته انجام می‌دهند و یکدیگر را به حق و صبر سفارش می‌کنند.

با توجه به توضیحات، بررسی کنید که:

الف) آیا دستگاه تفکر انسان به تنهایی می‌تواند به این سؤالات پاسخ کامل و جامع دهد؟ خیر چرا؟ به دلیل اینکه عقل انسان احاطه کامل بر امور اطراف خود ندارد و دارای اطلاعات ناقص و بعضاً غلط است نمی‌تواند به نیازهای بنیادین و برتر پاسخ کامل و جامع بدهد.

ب) آیا انسان به تنهایی می‌تواند مسیر سعادت را طراحی کند؟ خیر چرا؟ زیرا انسان آگاهی کاملی از خلقت خود، جایگاهش در نظام هستی، ابعاد دقیق و ظریف روحی و جسمی و نیز فردی و اجتماعی خود و سرنوشتش پس از مرگ ندارد.

اگر خداوند به سؤالات اساسی انسان پاسخ ندهد و او را رها کند، انسان در قیامت می‌تواند بگوید: برنامه‌ای برای هدایت ما ارائه نگردید و به این دلیل ما گمراه شدیم و اگر خداوند پیامبرانی برای ما می‌فرستاد، ما راه درست را انتخاب می‌کردیم تا به هدف برسیم.

خداوند، در قرآن کریم درباره تمام و کامل شدن حجت الهی با فرستادن انبیاء فرموده است:

«رُسُلًا مُبَشِّرِينَ وَ مُنْذِرِينَ لِنَاسٍ يَكُونُ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ وَ كَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا»

«رسولانی (را فرستاد که) بشارت دهند و انذار کننده باشند، تا بعد از آمدن پیامبران، برای مردم در مقابل خداوند، دستاویز و دلیلی نباشد»

خداوند با فرستادن پیامبران راه بهانه‌جویی انسان‌ها را بسته است و حجت را بر بندگان تمام کرده است.

۱- آیا می‌توانیم پاسخ به نیازهای برتر را به احساسات شخصی و سلیقه فردی واگذار کنیم؟ خیر چرا؟ زیرا نیازهای برتر برآمده از سرمایه‌های ویژه‌ای هم‌چون تفکر و انتخاب است که خداوند به انسان عطا کرده است و انسان در صورتی می‌تواند به این نیازها پاسخ دهد که از این سرمایه‌ها سود برده و در مورد پاسخ بیندیشد و روش درست را انتخاب نماید.

۲- آیا انسان می‌تواند پاسخ دادن به این نیازها را نادیده بگیرد و بر اساس ضرب‌المثل «هرچه پیش آید خوش آید» رفتار کند؟ خیر زیرا نیازهای برتر انسان، از سطح زندگی روزمره و نیازهای طبیعی فراترند و در صورت پاسخ صحیح به این نیازها انسان سعادتمند می‌شود، پس نمی‌توان سعادت و خوشبختی را به حال خود رها کرد تا دید چه پیش می‌آید.

۳- قرآن کریم خطاب به پیامبر اکرم (ص) می‌فرماید: «همانا ما این کتاب را به حق برای مردم بر تو نازل کردیم. پس هر که هدایت یافت، خودش سود کرده و هر که گمراه شد، تنها به زیان خود عمل کرده است و تو وکیل و مدافع آنها نیستی». این آیه به کدام یک از مفاهیم درس اشاره دارد؟ شیوه هدایت خداوند؛ زیرا خداوند متعال به وسیله عقل و وحی پاسخ سؤالات اساسی انسان را داده است و این انسان است که با انتخاب برنامه‌ای غیر از برنامه خداوند زیان خواهد دید.

۳- شعر زیر با کدام یک از نیازهای برتر انسان مرتبط است؟ با «کشف راه درست زندگی» مرتبط است چرا؟ زیرا با توجه به اینکه فرصت زندگی برای انسان فقط یکبار است و تکرار نمی‌شود، باید راهی را برای زندگی انتخاب کند که از آن مطمئن باشد و این سرمایه خدادادی را از دست ندهد.

مرد خردمند هر پیشه را
تا به یکی تجربه آموختن
عمر دو بایست در این روزگار
با دگری تجربه بردن به کار

درس دوم: تداوم هدایت

صفحه ۱۵ کتاب درسی

تدبر کنید

به ترجمه آیات توجه کنید:

- ۱- «خداوند از دین همان را برایتان بیان کرد که نوح را بدان سفارش نمود. و آنچه را ما به تو وحی کردیم و به ابراهیم و موسی و عیسی توصیه نمودیم، این بود که دین را به پا دارید، و در آن تفرقه نکنید.» (سوره شوری - آیه ۱۳)
- ۲- «قطعاً دین نزد خداوند، اسلام است و اهل کتاب در آن، راه مخالفت نیمودند مگر پس از آن که به حقانیت آن آگاه شدند، آن هم به دلیل رشک و حسدی که میان آنان وجود داشت.» (سوره آل عمران - آیه ۱۹)
- ۳- «[این دین] آیین پدرتان ابراهیم است و او شما را از پیش مسلمان نامید.» (سوره حج - آیه ۷۸)
- ۴- «ابراهیم نه یهودی بود و نه مسیحی؛ بلکه یکتاپرست (حق گرا) و مسلمان بود.» (سوره آل عمران - آیه ۶۷)

اکنون به این سوالات پاسخ دهید:

الف) خداوند از پیامبران می‌خواهد تا در چه چیز تفرقه نکنند؟ خداوند از پیامبران می‌خواهد در تبلیغ دین وحدت داشته و تفرقه نکنند.

ب) دین مورد قبول نزد خداوند کدام است؟ اسلام

ج) اهل کتاب (یهودیان و مسیحیان) درباره چه چیز اختلاف کردند؟ علت اختلاف آنها چه بود؟ درباره حقانیت دین اسلام دچار اختلاف شدند.

د) حضرت ابراهیم (ع) چه آیینی داشت؟ رشک و حسد

ه) مسیحیان و یهودیان او را پیرو چه آیینی می‌دانستند؟ مسیحیان او را مسیحی و یهودیان او را یهودی می‌دانستند.

صفحه ۱۸ کتاب درسی

فعالیت کلاسی

به نظر شما اگر خداوند در همان آغاز آفرینش حضرت آدم (ع) برنامه خود را برای زندگی انسان، یکبار برای همیشه بر حضرت آدم (ع) نازل می‌کرد، چه اتفاقی برای انسان‌های همان عصر و انسان‌های سایر عصرها می‌افتاد؟ در این صورت به دلیل عدم آمادگی مردم از جهت بلوغ فکری و عدم فهم دین، دین رها شده و متروک می‌گردید و زمینه‌های انحراف در آن پدید می‌آمد و تعلیمات دین هیچ‌گاه به طرز صحیح به نسل بعد انتقال پیدا نمی‌کرد و آنها از داشتن دین صحیح و شناخت خداوند و زندگی سالم محروم می‌ماندند.

درس سوم: خاتم پیامبری

این درس فعالیتی ندارد.

به نظر شما چرا خداوند معجزه آخرین پیامبر خود را کتاب قرار داده است؟ معجزه از جنس کتاب فراتر از معجزه‌های قبلی است و از نوع فرهنگی، این معجزه به گونه‌ای است که آیندگان نیز می‌توانند از آن سود برده، معجزه بودن آن را تأیید کنند. این معجزه مورد تأیید مردم زمان خود پیامبر هم بوده است و دیگر اینکه این معجزه کاری خارق‌العاده و فوق توان بشری است.

خداوند در قرآن می‌فرماید: «أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ وَ لَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلَافًا كَثِيرًا»
با توجه به این آیه بیان کنید چرا خداوند بر این نکته تأکید دارد که اگر قرآن از جانب غیر خدا بود، قطعاً ناسازگاری و اختلافات زیادی در آن یافت می‌شد؟ زیرا حتی یک فرد از افراد بشری در وجود خودش و در گفتار و کارهایش از اختلاف مصون نیست، چه برسد به مجموعه‌ای از افراد بشر، که اگر از جانب انسان آورده می‌شد اختلافات فراوانی در آن مشاهده می‌شد.

با توجه به آیه زیر، چرا خداوند معجزه جاوید خود را توسط پیامبری به دست مردم رساند که نزد هیچ کس درس نخوانده بود؟ اگر این کتاب توسط یکی از درس خواندگان و دانشمندان جامعه آورده می‌شد، ممکن بود چه شک و شبهه‌ای ایجاد شود؟
«وَمَا كُنْتُمْ تَتْلُو مِنْ قَبْلِهِ مِنْ كِتَابٍ وَلَا تَخْطُ بِيَمِينِكُمْ إِذَا لَارْتَابَ الْمُبْطِلُونَ»
و پیش از آن هیچ نوشته‌ای را نمی‌خواندی و با دست خود، آن را نمی‌نوشتی که در آن صورت، کجروان به شک می‌افتادند.
درس نخوانده بودن پیامبر (ص) در واقع تأکیدی بر نبوت وی است. این ویژگی شائبه استفاده از پیامبر (ص) از دانش خود و سایر انسان‌ها در عرضه قرآن را منتفی می‌کند.

۱- به نظر شما چرا اندیشه دانشمندان به مرور زمان تغییر می‌کند؟ برای اینکه به مرور زمان اندیشه ایشان کامل‌تر و پخته‌تر می‌شود لذا در نظریات گذشته خود تجدید نظر می‌کنند و اشتباهاتشان را اصلاح یا تکمیل می‌کنند. این ویژگی چگونه الهی بودن قرآن را اثبات می‌کند؟ با اینکه بیش از شش هزار آیه قرآن در طول ۲۳ سال به تدریج نازل شده و درباره موضوعات متنوع سخن گفته شده نه تنها میان آیات آن، تعارض و ناسازگاری نیست بلکه آیتش دقیق‌تر از اعضای یک بدن، با یکدیگر هماهنگی دارند و همدیگر را تأیید می‌کنند.
۲- با توجه به دو متن زیر، به سؤالات پاسخ دهید:

الف) شاید نتوان کتابی را در جهان یافت که در آن به اندازه قرآن کریم به تعقل، تفکر و علم دوستی تأکید شده باشد. در این کتاب، بیش از ۷۷۰ بار از علم، ۱۸۵ بار از گوش دادن و توجه کردن، ۴۹ بار از عقل، ۱۸ بار از فکر کردن، ۱۳۲ بار از تبیین و دلیل و نیز ده‌ها کلمه دیگر مانند قلم و کتاب که به تفکر و علم مربوط می‌شوند، نام برده شده است. همچنین آیات متعددی در نکوهش جهل، غفلت و تعقل نکردن وجود دارد.

ب) در جامعه آن روز عربستان و حتی دیگر نقاط جهان، کرامت زنان نادیده گرفته می‌شد. به گونه‌ای که اگر خانواده‌ای فرزند دختر به دنیا می‌آورد، احساس شرم می‌کرد. (سوره نحل - آیه ۵۸) در چنین فضایی، قرآن کریم با بیان کرامت زن و تساوی وی با مرد در انسانیت

اعلام کرد: هر کس، از مرد و زن، عمل صالح انجام دهد و اهل ایمان باشد، خداوند به او حیات پاک و پاکیزه می‌بخشد: (سوره نحل - آیه ۹۷) و عمل هیچ مرد و زنی را ضایع نمی‌کند. (سوره آل عمران - آیه ۱۹۵) علاوه بر این، قرآن کریم برای زن حقوق خانوادگی و اجتماعی قائل شد، در مالکیت به او استقلال بخشید و بهره کارش را از آن خودش دانست؛ هزینه خانواده را از دوش او برداشت و بر دوش مرد قرار داد و به خصوص بر کرامت، عزت و عفافش تأکید کرد تا در جامعه مورد سوء استفاده مرد قرار نگیرد.

- متن الف به کدام یک از انواع اعجازهای لفظی و محتوایی اشاره می‌کند؟ **اعجاز محتوایی**
- متن ب به کدام یک از انواع اعجاز محتوایی اشاره می‌کند؟ **تأثیر پذیری از عقاید دوران جاهلیت**

درس پنجم: مسئولیت‌های پیامبر

تدبر کنید

صفحه ۵۲ کتاب درسی

به کمک دوستان خود بیان کنید که آیه زیر، به کدام یک از مسئولیت‌های پیامبر اشاره دارد:

«لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْ أَنْفُسِهِمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَ يُزَكِّيهِمْ وَ يُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَ الْحِكْمَةَ وَ إِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ» (آل عمران - آیه ۱۶۴)

تعلیم و تبیین تعالیم قرآن (مرجعیت دینی)

تدبر در قرآن

صفحه ۵۵ کتاب درسی

در آیات زیر تفکر کنید و مشخص کنید که دلایل مطرح شده در بحث ضرورت حکومت اسلامی، با کدام یک از آیات زیر مرتبط است.

۱- أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ آمَنُوا بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ يُرِيدُونَ أَنْ يَتَحَاكَمُوا إِلَى الطَّاغُوتِ وَقَدْ أُمِرُوا أَنْ يَكْفُرُوا بِهِ وَيُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُضِلَّهُمْ ضَلَالًا بَعِيدًا

«آیا ندیده‌ای کسانی که گمان می‌برند به آنچه بر تو نازل شده و به آنچه پیش از تو نازل شده ایمان دارند، اما می‌خواهند داوری به نزد طاغوت برند، حال آنکه به آنان دستور داده شده که به آن کفر بورزند و شیطان می‌خواهد آنان را به گمراهی دور و درازی بکشاند».

(نساء - آیه ۶۰)

۲- لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ

«به راستی که پیامبرانمان را همراه با دلایل روشن فرستادیم و همراه آنان کتاب آسمانی و میزان نازل کردیم تا مردم به اقامه عدل و داد برخیزند» (حدید - آیه ۲۵)

۳- وَ لَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا

«و خداوند هرگز راهی برای سلطه کافران بر مؤمنان قرار نداده است».

آیه	دلیل
آیه ۶۰ سوره نساء	پذیرش ولایت الهی و نفی حاکمیت طاغوت
آیه ۲۵ سوره حدید	ضرورت اجرای احکام اجتماعی اسلام
آیه ۱۴۱ سوره نساء	ضرورت حفظ استقلال جامعه اسلامی

امام خمینی (ره) رهبر کبیر انقلاب اسلامی، بزرگ‌ترین شخصیت عصر حاضر است که به تبیین ضرورت حکومت اسلامی پرداخته و با بیان روشنگرانه خود، توجه مردم را بدان جلب کرده است. در سخنانی که از ایشان نقل می‌شود، بیندیشید و ببینید که با کدام یک از دلایل تشکیل حکومت ارتباط دارد؟

دلیل	سخنان امام خمینی (ره)
پذیرش ولایت الهی و نفی حاکمیت طاغوت	به این دلیل که هر نظام سیاسی غیراسلامی، نظامی شرک آمیز است، چون حاکمش «طاغوت» است، ما موظفیم آثار شرک را از جامعه مسلمانان و از حیات آنان دور کنیم و از بین ببریم.
ضرورت اجرای احکام اجتماعی اسلام	مذهب اسلام هم زمان با اینکه به انسان می گوید که خدا را عبادت کن و چگونه عبادت کن، به او می گوید چگونه زندگی کن و روابط خود را با سایر انسان ها چگونه باید تنظیم کنی و حتی جامعه اسلامی با سایر جوامع چگونه روابطی باید برقرار نماید. هیچ حرکتی و عملی از فرد و جامعه نیست، مگر اینکه مذهب اسلام برای آن حکمی مقرر داشته است.

۱- نمونه‌هایی از احکام اجتماعی اسلام که اجرای آنها نیازمند تشکیل حکومت است را، بیان کنید. خمس، زکات، حقوق و مسئولیت‌های خانواده و جامعه، امر به معروف، نهی از منکر، مبارزه با ظلم، جهاد با تجاوزگران و ستمکاران و...

۲- پیامبر اکرم (ص) به منظور هدایت مردم، علاوه بر ابلاغ وحی عهده دار چه مسئولیت‌هایی بود؟ تعلیم و تبیین تعالیم قرآن (مرجعیت دینی)، اجرای قوانین الهی با تشکیل حکومت اسلامی (ولایت ظاهری) و ولایت معنوی

۳- به نظر شما کدام یک از احکام و دستورات دین اسلام نیاز بیشتری به تشکیل حکومت الهی دارد؟

(۱) نماز و روزه واجب	(۲) حج	(۳) امر به معروف و نهی از منکر
(۴) حجاب و پوشش	✓ (۵) توانمندی نظامی و ایجاد رعب در دل دشمنان	
✓ (۶) نفی سلطه بیگانگان	✓ (۷) کمک به مسلمانان گرفتار در نقاط مختلف جهان	

۴- با توجه به حدیث امام باقر (ع) بیان کنید که چرا ولایت از نماز و روزه و سایر عبادات مهم‌تر است؟ زیرا با تأمین امنیت و... شرایط بهتری برای انجام عبادات فردی و اجتماعی فراهم می‌آورد و نقش تعیین کننده و تأثیرگذار دارد.

درس ششم: پیشوای اسوه

به نظر شما چرا پیامبر تا این اندازه از ایمان نیارودن برخی مردم اندوهگین می‌شد؟ به دلیل علاقه شدید آن حضرت به نجات مردم از گمراهی

اگر نمونه‌هایی از دلسوزی پیامبر در هدایت مردم را به یاد دارید بیان کنید. حضرت مردم مکه و اطراف آنرا به سوی توحید و خداپرستی و ترک بت پرستی دعوت می کرد، گاه آن مردم نادان او را سنگ باران می کردند، حضرت مجبور می شد که مکه را ترک گوید، خدیجه به دنبال حضرت، وقتی او را می یافت زخم‌های پای او را پانسمان می کرد ولی حضرت در همان حال در حق قومش دعا می کرد، و هرگز نفرین نمی نمود، و عرضه می داشت: «خدایا قومم را ببخش زیرا آنها نادانند و از مقام و منزلت من آگاهی ندارند.»

متن زیر را بخوانید و به سؤالات پاسخ دهید.

هیلاری کلینتون، وزیر خارجه سابق آمریکا، در کتاب خاطرات خود با عنوان «گزینه‌های دشوار» که در سال ۲۰۱۴ به چاپ رسید می‌گوید: «... من به ۱۱۲ کشور جهان سفر کرده بودم و با برخی از دوستان، این توافق حاصل شد تا به محض اعلام تأسیس داعش، این گروه به رسمیت شناخته شود، اما ناگهان همه چیز فروپاشید. توافق شده بود تا دولت اسلامی (داعش) در روز ۲۰۱۳/۷/۵ اعلام شود و ما منتظر اعلام تأسیس آن بودیم تا ما و اروپا هرچه سریع‌تر آن را به رسمیت بشناسیم که ناگهان همه چیز در مقابل ما بدون هشدار قبلی، فرو ریخت.

مصر قلب جهان عرب و جهان اسلام است و ما تلاش داشتیم تا از طریق اخوان المسلمین و داعش این کشور را تحت کنترل درآوریم و آن را تقسیم کنیم و پس از آن به کشورهای حوزه خلیج فارس برویم. کویت اولین کشوری بود که از طریق دوستان ما در آنجا آماده بود و سپس عربستان و بعد از آن امارات، و بحرین و عمان مد نظر ما بودند و پس از آن منطقه عربی کاملاً تقسیم می‌شد و به صورت کامل آن را تحت کنترل در می‌آوردیم. ما منابع نفتی و گذرگاه‌های آبی را تحت تصرف خود در می‌آوردیم».

۱- با توجه به متن بالا چند نمونه از اقدامات آمریکا برای سلطه بر جهان اسلام را بیان کنید. ایجاد اختلاف و درگیری میان کشورهای اسلامی، ایجاد گروه‌های تروریستی مثل داعش و...، فروش سلاح به کشورهای در حال جنگ، تأسیس و اداره شبکه‌های ماهواره‌ای و...

۲- چرا آمریکا به دنبال تجزیه کشورهای اسلامی است؟ تا از قدرتشان بکاهد و از گسترش و تسلط آن‌ها به منطقه جلوگیری کرده و از منابع طبیعی و سرمایه‌های آن کشورها استفاده کند.

فعالیت کلاسی

صفحه ۷۲ کتاب درسی

به نظر شما ما برای شناخت بیشتر معارف قرآن و تقویت اعتقادات خود، باید چه برنامه‌ای برای خود تنظیم کنیم؟ قرائت قرآن کریم، تدبیر در آیات قرآن کریم، حفظ آیات قرآنی، به کارگیری آیات در زندگی فردی و اجتماعی، ایمان به خداوند، پیامبر (ص) و آخرت، افزایش دانش دینی با مطالعه

فعالیت کلاسی

صفحه ۷۳ کتاب درسی

با کمک دوستان خود، نمونه‌ای از این گروه‌ها و برنامه‌های آنان را بیان کنید. گروه‌هایی که ساخته و پرداخته کشورهای سلطه‌گرنده یا مورد حمایت مالی و معنوی آن‌ها می‌باشند. آنان از طریق تولید فیلم، شبکه‌های مجازی، شبکه‌های ماهواره‌ای و نفوذ به مراکز حساس در قالب دوستی سعی در نفوذ و رسیدن به اهداف خود را دارند.

درس هفتم: امامت، تداوم، رسالت

تفکر

صفحه ۷۹ کتاب درسی

چرا پیامبر (ص) در شرایطی که هنوز موقعیتی کسب نکرده بود و حتی خویشانش نیز دعوت او را نپذیرفته بودند، جانشین خود را معین کرد؟ انجام این کار در زمانی که هنوز اسلام پیشرفت نکرده بود، به چه معناست؟ با توجه به اهمیت موضوع خاتمیت و امامت، پیامبر (ص) به منظور مبارزه با کارشکنان و تثبیت خاتمیت و لزوم معرفی جانشین پس از خود پیش‌دستی نموده و امیرالمؤمنین علی (ع) را به جانشینی خود برگزید.

با توجه به اینکه امام علی (ع) در نماز حضور قلب داشتند، چگونه متوجه درخواست فقیر شدند؟

حضرت علی (ع) در حال نماز از خود بیگانه بود نه از خدا و شنیدن صدای سائل و کمک به او در حال نماز، توجه به خویشتن نیست، بلکه عین توجه به خداست؛ زیرا کمک به فرد نیازمند در نماز، انجام عبادتی در ضمن عبادت است. توضیح بیشتر آن که، میان خارج کردن تیر از بدن و بخشیدن انگشت به فقیر تفاوت بسیاری است؛ زیرا خارج کردن تیر از پا صرفاً جنبه‌ی شخصی و جسمی دارد ولی توجه به حال بنده فقیر و محرومی که ناله‌ی مظلومانه سر داده و طلب کمک میکند، یک عمل خدایی است و با حضور قلب و توجه به خدا تناسب دارد. در حقیقت حضرت علی علیه السلام در نماز توجه به خود نداشت و غرق در توجه به خدا بود. اما توجه به حال بینوا، توجه به خود نیست بلکه توجه به خدا است. کمک به خلق خدا و مستمندان و فقیران، یکی از عبادات بزرگ است و با نماز که عبادت بسیار بزرگی است، در یک راستا است. بنابراین جای تعجب نیست که ناله‌ی سوزان آن فقیر، دل آگاه علی (ع) را هنگام نماز متوجه خود سازد و در ضمن آن عبادت، عبادت دیگری که هر دو برای خدا و جلب خشنودی او بوده است انجام دهد. حتی این عمل به قدری شایسته و ارزنده بود که خداوند با نزول یک آیه آن را تایید کرده و ستوده است.

ارتباط میان آیه و حدیث صفحه ۸۱ کتاب درسی

با تفکر در آیه ۵۹ سوره نساء و حدیث جابر، پیام‌های زیر را تکمیل کنید.

- ۱- مسلمانان باید از خداوند، پیامبر اکرم (ص) و اولی الامر (امامان (ع)) اطاعت کنند.
- ۲- از آنجا که این سه اطاعت در کنار هم قرار گرفته‌اند؛ سرپیچی از هر مورد حرام است.
- ۳- از آنجا که مصداق اولی الامر امامان (ع) در آیه مشخص نشده، برای آگاهی مردم و اشتباه نکردن آنها لازم است که رسول خدا (ص) ایشان را به عموم مردم معرفی نماید.

۴- بنا بر سخن پیامبر اکرم (ص) کسانی که مصداق ولیّ امر (اولی الامر) هستند، عبارت اند از: ۱- علی بن ابیطالب ۲- حسین بن علی ۳- حسین بن علی ۴- علی بن الحسین ۵- محمد بن علی ۶- جعفر بن محمد ۷- موسی بن جعفر ۸- علی بن موسی ۹- محمد بن علی ۱۰- علی بن محمد ۱۱- حسین بن علی ۱۲- مهدی موعود (ع).

استخراج پیام صفحه ۸۱ کتاب درسی

با تفکر در حدیث ثقلین، چه پیام‌هایی را می‌توان استخراج کرد؟

- ۱- همان‌طور که قرآن و پیامبر از هم جدا نمی‌شوند، قرآن و اهل بیت (ع) نیز همواره باهم‌اند.
- ۲- همان‌طور که قرآن همیشگی است، وجود معصوم نیز در کنار آن همیشگی است.
- ۳- در صورتی مسلمانان گمراه نمی‌شوند که در تمام کلیات و جزئیات زندگی از قرآن کریم و عترت (اهل بیت) پیامبر سود جسته و از آنها جدا نشوند.
- ۴- نمی‌توان برای هدایت و سعادت اخروی، فقط از یکی از دو یادگار پیامبر (ص) پیروی کرد؛ بلکه باید از هر دوی آنها و در کنار هم سود برد.

تدبّر کنید صفحه ۸۳ کتاب درسی

در آیه ۶۷ مائده، تدبّر کنید و به سؤال‌های زیر پاسخ دهید.

- ۱- خداوند چه فرمانی به پیامبر می‌دهد؟ خداوند به پیامبر دستور می‌دهد آنچه را از خدا دریافت کرده به گوش مردم برساند.
- ۲- اهمیت این فرمان چقدر است؟ این فرمان به قدری اهمیت دارد که عدم بیان آن برابر با انجام ندادن رسالت پیامبر (ص) است.
- ۳- چرا خداوند به پیامبر اکرم وعده می‌دهد که او را حفظ خواهد کرد؟ زیرا حکم این آیه امر مهمی است که در تبلیغ آن بیم خطر، یا بر جان رسول خدا (ص) و یا بر پیشرفت دینش وجود دارد؛ زیرا این بیم وجود دارد که مردم ممکن است آن حضرت را متهم کنند که به نفع خود قانون و شریعتی را وضع کرده است و در نتیجه خود مسلمین و نه کفار و بت پرستان و اهل کتاب، بنیان دین متلاشی سازند.

دربارهٔ واقعهٔ بزرگ غدیر ببینید و به سؤال‌های زیر پاسخ دهید:

الف) چرا مراسم غدیر هم زمان با بزرگ‌ترین اجتماع مسلمانان برگزار شد؟ زیرا در اجتماع یکصد و بیست هزار نفره (حَجَّةُ الْوُدَاع) تعداد به قدری بالاست که دیگر کسی نمی‌تواند این اتفاق و این حدیث را زیر سوال ببرد و همین عامل باعث شده که این حدیث از جهات معنوی و لفظی قوی‌ترین حدیث در میان شیعه و اهل سنت باشد.

ب) چرا خداوند انجام ندادن این مأموریت را مساوی با عدم انجام رسالت اعلام کرد؟ با توجه به اهمیت مسئله ولایت و ادامهٔ مسیر پیامبر (ص) اگر این مأموریت انجام نگیرد تمام زحمات مربوط به رسالت پیامبر از بین رفته و نابود می‌شود.

ج) تبریک و تهنیت مردم به حضرت علی (ع) پس از پایان مراسم، نشانه چیست؟ نشانهٔ زعامت و خلافت و رهبری امت است که تا آن روز به طور رسمی ابلاغ نشده بود، چرا که محبت و دوستی چیز تازه‌ای نبود تا به خاطر آن یکصد و بیست هزار نفر تا نماز مغرب مشغول تبریک به آن حضرت شوند.

د) چرا کلمه «مولى» در حدیث غدیر به معنای سرپرست است، نه دوست؟

الف) ماده مولى (بر وزن مفعّل) به این معنا است به شهادت کتب لغت:

لغت شناسان و کتاب‌های برجسته و ممتاز لغت، کلمه ولایت را به معنای سرپرستی، عهده‌داری امور، سلطه، استیلا، رهبری و زمامداری معنا کرده‌اند. در این جا معنای این کلمه را با برخی از مشتقاتش فقط از کتاب‌های لغت اهل سنت برایتان نقل می‌کنیم:

- راغب اصفهانی می‌نویسد: «ولایت یعنی، یاری کردن. و ولایت یعنی، زمامداری و سرپرستی امور و گفته شده است که ولایت و ولایت مانند دلالت و دلالت است و حقیقت آن «سرپرستی» است. ولی و مولى نیز در همین معنا به کار می‌رود».

- ابن اثیر می‌نویسد: «ولى یعنی، یاور. و هر کس امری را بر عهده گیرد، «مولى و ولى آن است». سپس خودش می‌گوید: «و از همین قبیل است حدیث «من كنت مولاه فعلى مولاه». و سخن عمر که به علی (ع) گفت: «تو مولای هر مؤمنی شدی» یعنی، «ولى مؤمنان گشتی».

- صاحب صحاح اللغه می‌نویسد: «هر کس سرپرستی امور کسی را به عهده گیرد ولى او است».

- صاحب مقاییس می‌نویسد: «هر کس زمام امر دیگری را به عهده گیرد «ولى او است».

اکنون با این گفته‌های مصرّح ارباب لغت، چگونه می‌توان من كنت مولاه فعلى مولاه را به «دوستی» صرف معنا کرد و سرپرستی اجتماعی و زمامداری را از آن جدا ساخت؟ مگر نه این است که «ابن اثیر» لغت‌شناس معروف عرب و سنی، خودش تصریح می‌کند که کلمه «مولى» در روایت من كنت مولاه فعلى مولاه از زبان پیامبر (ص) و در گفتار عمر در همین معنا به کار رفته است؟

ب) قرائن داخلی این حدیث بر معنای مذکور دلالت دارد: مانند صدر حدیث که حضرت رسول فرمود: الست اولى بكم من انفسكم.

و هم چنین در ذیل روایت حضرت می‌فرماید: «الله اكبر على اكمال الدين و اتمام النعمة» و مردم را به بیعت با حضرت علی دعوت می‌کند و مردم با آن حضرت بیعت کرده به او تبریک می‌گویند.

و بدیهی است که معنای «دوستی» و «دوست داشتن» با این ذیل سازگار نیست، زیرا معنایش این است که مردم به علی (ع) چنین تبریک می‌گویند: «به تو تبریک می‌گوییم که محبوب همه مومنان هستی».

ج) موقعیت و وضعیت واقعه غدیر فقط با این معنا سازگار است.

د) عکس‌العمل حاضران در واقعه و بیعت با آن حضرت در همان مجلس شاهد همین معنا است.

ه) اشعار شعرای آن زمان که این حدیث را به نظم کشیده‌اند بر همین معنا مبتنی است.

از آنجا که دلالت حدیث غدیر بر معنای سرپرستی به دلیل شواهد فوق روشن و واضح است، اگر قرینه‌ای بخواهد معنای این حدیث را از ظاهرش تغییر دهد، باید هم اصل وقوع آن و هم چگونگی دلالت بر معنای مقصودش با ادله معتبر ثابت شود، در حالی که این قرینه نه سندی دارد و نه می‌تواند دلالت بر مقصود داشته باشد.

تفکر در حدیث

صفحه ۹۳ کتاب درسی

در این دو حدیث بیندیشید و به سؤال‌های زیر پاسخ دهید:

- رسول خدا (ص): عَلِيُّ مَعَ الْقُرْآنِ وَالْقُرْآنُ مَعَ عَلِيٍّ

- رسول خدا (ص): عَلِيُّ مَعَ الْحَقِّ وَالْحَقُّ مَعَ عَلِيٍّ

۱- حدیث دوم به کدام یک از ویژگی‌های حضرت علی (ع) اشاره دارد؟ عصمت چرا؟ زیرا داشتن ویژگی عصمت، یعنی معصوم بودن از گناه و خطا دلیل بر حق بودن علی (ع) و معرفی ایشان به عنوان امام از جانب خداست.

(ج) علم

(ب) عصمت

(الف) عدالت

۲- میان حدیث اول و حدیث ثقلین چه رابطه‌ای وجود دارد؟ در هر دو حدیث با هم بودن و جدایی ناپذیر بودن قرآن و امام (ع) تأکید شده است و برای هدایت و سعادت اخروی نمی‌توان یکی از این دو را بدون دیگری داشت.

تفکر در حدیث

صفحه ۹۶ کتاب درسی

حدیث شریف أَنَا مَدِينَةُ الْعِلْمِ وَ عَلِيٌّ بِأُيُهَا فَمَنْ أَرَادَ الْعِلْمَ فَلْيَأْتِهَا مِنْ بَابِهَا (من شهر علم هستیم و علی در آن است. هرکس می‌خواهد به این علم برسد، باید از در آن وارد شود)، دربردارنده پیام‌های متعددی است. با تفکر در آن، سه پیام آن را به دست آورید:

۱- حضرت علی (ع) پس از رسول خدا (ص) از همه داناتر است.

۲- حضرت علی (ع) در علم خود معصوم است.

۳- بر مردم واجب است که از دانش حضرت علی (ع) بهره ببرند.

درس نهم: وضعیت فرهنگی، اجتماعی و سیاسی مسلمانان، پس از رسول خدا

تدبّر کنید

صفحه ۱۰۵ کتاب درسی

در آیه شریفه زیر بیندیشید و به سؤالات پاسخ دهید:

وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ أَفَإِنْ مَاتَ أَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلَىٰ أَعْقَابِكُمْ ۚ وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلَىٰ عَقْبَيْهِ فَلَنْ يَضُرَّ اللَّهَ شَيْئًا وَسَيَجْزِي اللَّهَ الشَّاكِرِينَ (آل عمران - آیه ۱۴۴)

و محمد نیست، مگر رسولی که پیش از او رسولان دیگری بودند. پس اگر او بمیرد یا کشته شود، آیا شما به گذشته [و آیین پیشین خود] باز می‌گردید؟ و هرکس به گذشته بازگردد، به خدا هیچ گزند و زبانی نرساند و خداوند به زودی سپاسگزاران را پاداش می‌دهد.

۱- خداوند چه هشدار می‌دهد؟ بازگشت به جاهلیت

۲- آیا خطر بازگشت به ارزش‌های دوران جاهلیت فقط اختصاص به زمان پیامبر دارد؟ خیر، این خطر بازگشت به دوران جاهلی برای تمام زمان‌هاست و در صورتی که معیار و ملاک صحیحی برای کارهای خود نداشته باشیم همیشه در کمین ماست.

۳- به نظر شما، سپاسگزاران واقعی نعمت رسالت، در جامعه امروزی چه کسانی‌اند؟ کسانی که در مسیری که پیامبر اکرم (ص) ترسیم کرده باقی بمانند و با تمام ارکان جاهلیت مبارزه کنند و ثابت قدم باشند و گرفتار تزلزل در اعتقاد و اعمال نشوند.

با همفکری دوستان خود بگویید چه عواملی باعث شد که بعد از گذشت پنجاه سال از وفات پیامبر، نوهٔ ایشان یعنی امام حسین (ع) این گونه توسط امت پیامبر به شهادت برسد؟ امام صادق (ع) دلیل اصلی شهادت امام حسین (ع) را جهالت و گمراهی مردم می‌داند؛ زیرا مردم در کربلا نتوانستند امام حق را تشخیص دهند. در زمانی که مثل روز روشن بود که یزید فاسق و گناهکار است. اکثریت مردم زمان امام حسین (ع) به سمت یزد رفتند و امام حق را تنها گذاردند.

به نظر شما آگاهی از اوضاع اجتماعی و فرهنگی عصر ائمه (ع) چه فوایدی برای زندگی امروز ما دارد؟ از شرایط به وجود آمده در آن دوران پند و عبرت گرفته و در شرایط مشابه که برای ما پیش می‌آید از رفتار و عکس‌العمل‌های معصومین (ع) و یاران راستینشان الگو برداری کنیم تا فریب فریبکاران را نخوریم و از تضعیف شیعه جلوگیری کرده و پیروانی باشیم که حداقل اشتباهات فردی و اجتماعی را داشته باشیم؛ به عنوان مثال: در مورد شایعات و اخبار غلط و... به منابع صحیح آن مراجعه کنیم.

- ۱- چه مسائلی زمینه را برای ورود جعل و تحریف به احادیث پیامبر اکرم (ص) آماده کرد؟ منع نوشتن احادیث پس از رحلت پیامبر- نیاز حاکمان و صاحبان قدرت به توجیه موقعیت خود و اقدامات مخالف اسلام
- ۲- تفاوت‌های اساسی حکومت بنی‌امیه و بنی‌عباس با رهبری پیامبر (ص) چه بود؟ ۱- عادلانه بودن حکومت رسول خدا (ص) و تکیه‌ی بر ظلم و جور در حکومت‌های بنی‌امیه و بنی‌عباس ۲- گسترش اندیشه‌های اصیل اسلامی توسط رسول خدا (ص) و میدان دادن به اندیشه‌های غیر اصیل و تحریف شده در آن حکومت‌ها ۳- عمل دقیق به دستورات و احکام الهی توسط رسول خدا (ص) و زیر پا گذاشتن احکام الهی توسط آن حکومت‌ها ۴- مشی ساده‌ی حکومت داری رسول خدا (ص) و مشی اشرافی آن حکومت‌ها

درس دهم: احیای ارزش‌های راستین

- ۱- با تأمل در سخنان امیرالمؤمنین علی (ع)، سه مورد از نشانه‌های بازگشت مسلمانان به دورهٔ جاهلیت را بیان کنید.
 - الف) پوشیده بودن حق، آشکار بودن باطل و رایج بودن دروغ بر خدا و پیامبر (ص)
 - ب) کم بها بودن قرآن وقتی بخواهد به درستی خوانده شود و رایج بودن آن وقتی به صورت وارونه معنا شود.
 - ج) در حاشیه و انزوا قرار گرفتن خوبی‌ها و نیکی‌ها و شایع شدن گناه و فساد
- ۲- برای نجات از گمراهی و تشخیص راه حق، امیرالمؤمنین چه پیشنهادی به مردم می‌دهد؟ ۱- پشت کنندگان به صراط مستقیم را شناسایی کنید ۲- برای وفای عهد خود با قرآن شکنندگان پیمان را تشخیص دهید ۳- برای پیرو قرآن بودن فراموش کنندگان قرآن را بشناسید ۴- پس همه‌ی این‌ها را از اهلش طلب کنید
- ۳- فکر می‌کنید مصداق پیشنهاد امام علی (ع) چه کسانی‌اند؟ اهل بیت و معصومین (ع)

در درس قبل با شرایط و مشکلات اجتماعی عصر ائمه (ع) آشنا شدیم. اکنون توضیح دهید که اقدام این بزرگواران، پاسخ گوی کدام یک از مشکلات آن دوره بوده است؟ «اقدام برای حفظ سخنان و سیره پیامبر (ص)» باعث گردید تا آثار ناشی از ممنوعیت نوشتن احادیث پیامبر اکرم (ص) کم فروغ گردد. «تبیین معارف اسلامی متناسب با نیازهای نو» و «تعلیم و تفسیر قرآن کریم» زمینه‌های کاهش آثار تحریف در معارف اسلامی و جعل حدیث و تبدیل حکومت عدل نبوی به سلطنت را فراهم آورد.

درس یازدهم: جهاد در راستای ولایت ظاهری

آیه زیر، بیشتر ناظر به کدام یک از دو جهت فوق است؟ **مورد اول**
 أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ آمَنُوا بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ يُرِيدُونَ أَنْ يَتَحَاكَمُوا إِلَى الطَّاغُوتِ وَقَدْ أُمِرُوا أَنْ يَكْفُرُوا بِهِ وَيُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُضِلَّهُمْ ضَلَالًا بَعِيدًا (نساء- آیه ۶۰)
 «آیا ندیده‌ای کسانی را که گمان می‌برند به آنچه بر تو نازل شده و به آنچه پیش از تو نازل شده، ایمان دارند، در حالی که می‌خواهند حکم طاغوت را بپذیرند، با آنکه به آنان دستور داده شده که به طاغوت، کفر ورزند و شیطان می‌خواهد آنان را به گمراهی دور و درازی بکشاند.

سیره و روش امام حسن (ع) در صلح با معاویه و سیره و روش امام حسین (ع) در قیام علیه یزید را با یکدیگر مقایسه کنید و بگویید:
 ۱- شخصیت معاویه و یزید چه تأثیری بر تفاوت عملکرد امام حسن و امام حسین (ع) داشت؟ معاویه دارای شخصیتی بود که ظاهراً به اسلام پایبند بود ولی حيله‌گر بود و برای رسیدن به اهداف از هیچ هزینه‌ای فرو گذار نمی‌کرد اما دوران امام حسین(ع) مصادف با حکومت یزید بود که در رفتارش برخلاف معاویه ظاهر را حفظ نمی‌کرد و از اسلام دور و بیگانه بود و در صورت ماندگاری حقیقت اسلام را نابود می‌کرد.
 ۲- آیا اگر امام حسن (ع) در زمان حکومت یزید زندگی می‌کرد، با یزید بیعت می‌کرد؟ چرا؟ خیر زیرا امامان (ع)، شیوه مبارزه با حاکمان را متناسب با شرایط زمان بر می‌گزیدند و شخصیت یزید برخلاف معاویه، قبول ادامه حکومت وی از جانب هیچ کدام از ائمه معصومین (ع) را نمی‌داد.

چرا ائمه اطهار، روش‌های متفاوتی در برابر حاکمان زمان خود در پیش گرفتند؟ دلیل این تفاوت شیوه و روش چه بود؟
 امامان متناسب با شرایط سیاسی و اجتماعی زمان خود، شیوه‌های مختلفی را برای مبارزه انتخاب می‌کردند به طوری که گاهی یک امام با توجه به شرایط، در دو زمان مختلف، از دو شیوه برای پیشبرد اهداف سیاسی و اجتماعی اسلام بهره برده است.

ائمه اطهار (ع) از ما شیعیان خواسته‌اند به گونه‌ای زندگی کنیم که مایه زیبایی آنان باشیم؛ بگویید با چه برنامه‌ها و اقداماتی می‌توانیم به این هدف برسیم؟
 ۱- از اهانت و توهین به مقدسات سایر مسلمانان خودداری کنیم. ۲- رفتارهای انسان دوستانه و مطابق با فرماهای الهی داشته باشیم. ۳- از غیبت، دروغ و رزائل اخلاقی دیگر بپرهیزیم و فضائل اخلاقی را کسب کنیم. و چه کارهایی ما را از این مسیر دور می‌کند؟
 انجام گناهان و دور بودن از آموزه‌های قرآنی و اخلاق معصومین (ع)

خداوند در آیه ۵۳ سوره انفال، علت از دست دادن نعمت‌ها را این گونه بیان کرده است:

«ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ لَمْ يَكُ مُغَيِّرًا نِعْمَةً أَنْعَمَهَا عَلَىٰ قَوْمٍ حَتَّىٰ يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ ۗ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ»

«خداوند نعمتی را که به قومی ارزانی کرده است، تغییر نمی‌دهد مگر آنکه آنها، خود وضع خود را تغییر دهند. همانا که خداوند شنوا و داناست».

با تفکر در این آیه، عبارت‌های زیر را کامل کنید:

۱- اگر مردم نعمتی را که خدا به آنها داده است درست استفاده نکنند، خداوند آن نعمت را از آنان می‌گیرد.

۲- زمینه ساز هلاکت یا عزت و سربلندی یک جامعه اعمال و کردار همان جامعه است.

خداوند در آیه ۱۱ سوره رعد می‌فرماید: «خداوند سرنوشت قومی را تغییر نمی‌دهد، مگر آنکه آنان آنچه را در خودشان است تغییر دهند» با توجه به این آیه، علت غیبت امام عصر(ع) را توضیح دهید.

علت اصلی غیبت امام زمان (ع) خود مردم هستند، یعنی مردم کارهایی انجام داده‌اند که سبب شده سرنوشتشان تغییر کند و امام زمان (ع) غیبت نماید، به عبارتی لطف از ناحیه خداوند است و علت غیبت انسان‌ها هستند و اگر زمینه ظهور امام را فراهم کنیم آن حضرت آشکار خواهند شد.

درس سیزدهم: در انتظار ظهور

قرآن کریم، در برخی از آیات درباره آینده زندگی انسان‌ها در زمین سخن گفته و وعده‌هایی داده است.

وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَىٰ لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا ۚ يَعْبُدُونَنِي لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا... (نور - آیه ۵۵)

خداوند به کسانی از شما که ایمان آورده و عمل صالح انجام داده‌اند، وعده داده است که آنان را جانشین در زمین قرار دهد، همان طور که قبل از آنان کسانی را جانشین قرار داد، و دینشان را که برای آنان پسندیده مستقر سازد و بیم و ترسشان را به امنیت مبدل سازد. [به گونه‌ای که دیگر] مرا بپرستند و به چیزی شرک نورزند.

وَنُرِيدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتُضِعُوا فِي الْأَرْضِ وَنَجْعَلَهُمْ أَئِمَّةً وَنَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ (قصص - آیه ۵)

ما می‌خواهیم بر مستضعفان زمین، منت نهیم و آنان را پیشوایان [مردم] قرار دهیم و آنان را وارثان [زمین] قرار دهیم.

وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ (انبیاء - آیه ۱۰۵)

به راستی در زبور، پس از ذکر (تورات) نوشته‌ایم که زمین را بندگان شایسته من به ارث می‌برند.

در این آیات بیندیشید و آینده‌ای را که خداوند برای هریک از موارد زیر تعیین کرده است، مشخص کنید:

۱- مؤمنین صالح: جانشینی در زمین، استقرار دینشان و تبدیل شدن بیم و ترسشان به امنیت.

۲- مستضعفین: پیشوایان و وارثان زمین

۳- بندگان شایسته: به ارث بردن زمین

۵- دین حق: در جهان استقرار پیدا می‌کند

۴- شرک: از میان خواهند رفت

۶- بیم و ترس: به امنیت تبدیل می‌شود

با توجه به توضیحات قبل، در این حدیث بیندیشید و بگویید چرا پیامبر اکرم (ص) فرموده است:

مَنْ مَاتَ وَلَمْ يَعْرِفْ إِمَامَ زَمَانِهِ مَاتَ مِيتَةً جَاهِلِيَّةً. (هر کس بمیرد و امام زمان خود را نشناسد، به مرگ جاهلی مرده است.)

شناخت امام زمان باعث می‌شود که شک و دو دلی و تردید که باعث بی‌ایمانی می‌شود از میان برود و مؤمن حقیقی با یقین برای فردای روشن آماده شود.

۱- از دیدگاه قرآن کریم، آینده تاریخ از آن چه کسانی است؟ حکومت جهانی به مؤمنان صالح می‌رسد و مستضعفان وارث زمین خواهند شد.

۲- معتقد بودن به انتظار، چه تأثیرهایی بر شخصیت فرد منتظر دارد؟ چون انتظار امام زمان (عج) از روی اشتیاق و مهر و محبت است، در شخص منتظر آثاری دارد؛ از جمله: ۱- برای جلب رضایت امام تلاش می‌کند ۲- امام را الگو قرار می‌دهد و می‌کوشد تا خصلت‌های مورد توجه ایشان را در خود به وجود آورد ۳- شخص را فعال و با نشاط می‌کند و امید به آینده‌ای زیبا را در او افزایش می‌دهد.

۳- این جمله را تحلیل کنید: «منتظران مصلح، خود باید صالح باشند». هدف و فلسفه ظهور امام زمان (عج) اصلاح جامعه و گسترش عدالت در سراسر جهان است، بنابراین کسانی که می‌خواهند آن حضرت را در رسیدن به این منظور یاری نمایند، خود باید صالح باشند. کسی که خود از صلاحیت و شایستگی برخوردار نیست، نمی‌تواند کارگزار جامعه اسلامی باشد.

درس چهاردهم: مرجعیت و ولایت فقیه

خداوند در قرآن کریم می‌فرماید:

وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنفِرُوا كَافَّةً فَلَوْلَا نَفَرَ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ مِنْهُمْ طَائِفَةٌ لِّيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَ لِيُنذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ (توبه- ۱۲۲)

«و نمی‌شود که مؤمنان، همگی [برای آموزش دین] اعزام شوند، پس چرا از هر گروهی، جمعی از آنها اعزام نشوند تا دانش دین را [به طور عمیق] بیاموزند و آن‌گاه که به سوی قوم خویش بازگشتند، آنها را هشدار دهند، باشد که آنان [از کیفر الهی] بترسند».

با توجه به آیه بالا به سؤال‌های زیر پاسخ دهید:

۱- به نظر شما، چرا خداوند حتی در زمان پیامبر و با وجود حضور ایشان، عده‌ای را تشویق به فراگیری علم دین می‌کند؟ زیرا در زمان ایشان نیز مردمانی در شهرهای دوردست بودند و به ایشان دسترسی نداشتند و نمی‌توانستند احکام دین را از ایشان بشنوند، بنابراین طبق دستور قرآن کریم لازم بود که گروهی از مردم وقت و همت خود را صرف شناخت دقیق دین کنند و پس از کسب علم به شهرهای خود بروند و قوانین اسلام را به مردم بیاموزند.

۲- آیا آموختن عمیق دین و بیان تعالیم آن، اختصاص به زمان پیامبر دارد؟ چرا؟ خیر زیرا تعلیم و تبیین تعالیم دین پس از ایشان نیز توسط ائمه تداوم می‌یابد و در زمان غیبت نیز بر عهده‌ی فقیهان است و مسلمانان در احکام و مسائل فردی و اجتماعی باید به ایشان مراجعه کنند.

با تفکر در احادیث فوق، مشخص کنید که هر پیام با کدام حدیث ارتباط دارد؟

شماره حدیث	
۱	۱- فقیه کسی است که با مطالعه دقیق منابع اسلامی به مرحله‌ای از تخصص در دین رسیده است و می‌تواند احکام اسلام را به دست آورد و برای مردم بیان کند.
۲	۲- فقیه باید بتواند احکام مسائل و رویدادهای جدید را نیز که در زمان پیامبر اکرم و امامان اتفاق نیفتاده است به دست آورد.
۳	۳- مردمی که می‌خواهند بر اساس قوانین اسلام زندگی کنند، اما به پیامبر و امام دسترسی ندارند، باید به فقیه‌ای که شرایط ویژه‌ای دارد، مراجعه نمایند.

- ۱- اگر کسی که به سنّ تکلیف رسیده است، مرجع تقلید خود را انتخاب نکند، اعمال وی چگونه خواهد بود؟ بر هر شیعه مکلفی که خودش مجتهد نیست و راه عمل به احتیاط را نمی‌داند، واجب است از یک مجتهد جامع‌الشرایط و در صورت امکان «اعلم» تقلید نماید. حتی اگر احتمال «اعلم» بودن مرجعی را بدهد، باز هم واجب است از او تقلید کند، در غیر اینصورت اعمال مکلف صحیح نیست.
- ۲- شما با چه روشی مرجع تقلید خود را انتخاب کرده‌اید؟ با دو نفر عادل و مورد اعتماد که توانستند فقیه واجد شرایط را تشخیص دهند، مشورت کرده‌ام.

- ۱- مقصود از «تقلید» در احکام دینی چیست؟ مراجعه غیر متخصص و غیر کارشناس به فرد متخصص و کارشناس در احکام دین
- ۲- تقلید برای چه کسانی لازم است و شامل چه زمینه‌هایی می‌شود؟ به طور کلی تقلید هر انسانی در چیزی که تخصص و مهارت ندارد، به کسی که در آن متخصص و ماهر است، مراجعه می‌کند. در اینجا مقصود احکام دینی است، در این صورت اگر شخص فقیه نباشد و به سن بلوغ رسیده باشد لازم است که در فروع دین و احکام و دستورات عملی اسلام تقلید نماید. تقلید شامل اصول اعتقادی (توحید، معاد، نبوت، امامت و عدل) نمی‌شود و در این موارد هر کس باید با دلیلی که در حد خود دارد به یقین برسد.
- ۳- چرا مرجع تقلید باید «عادل» و «زمان شناس» باشد؟ مرجع تقلید باید عادل باشد، یعنی در مرتبه‌ای از تقوا قرار بگیرد که در پی انجام دادن واجبات و دوری از گناهان است و گناهان کبیره را انجام نمی‌دهد و گناه صغیره را تکرار نمی‌کند. این امر سبب می‌شود که احتمال حکم دادن از روی هوس کاهش یابد. همچنین مرجع تقلید باید زمان شناس باشد؛ یعنی، با نیازهای زمان و مسائل جدیدی که در زمان او مطرح می‌شوند، آشنا باشد تا بتواند احکام دین را متناسب با نیازهای زمان استنباط کرده و برای مردم بیان کند.
- ۴- انتخاب ولیّ فقیه در کشور ما چگونه انجام می‌گیرد و مردم از چه طریقی در انتخاب ایشان دخالت دارند؟ مردم ابتدا نمایندگان خبره‌ی خود را انتخاب می‌کنند و آن خبرگان نیز از میان فقها آن کس را که شایسته‌تر برای رهبری تشخیص دهند، به جامعه اعلام می‌کنند.

یکی از آیاتی که مسئولیت‌های رهبری پیامبر اکرم (ص) را بیان می‌کند، آیه ۱۵۹ سوره آل عمران است. خداوند در این آیه می‌فرماید:

فَبِمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللَّهِ لِنْتَ لَهُمْ وَ لَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَ اسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَ شَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ

«به مهر الهی با آنان نرم شدی؛ اگر تندخو و سخت دل بودی، از گرد تو پراکنده می‌شدند، پس از آنان درگذر، و برای آنان، آمرزش طلب کن، و در این کار با آنان مشورت کن، و چون تصمیم گرفتی بر خدا توکل نما که خدا توکل کنندگان را دوست دارد.»

در آیه اول سوره احزاب نیز مسئولیت‌های دیگری برای پیامبر تعیین می‌کند:

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ اتَّقِ اللَّهَ وَ لَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَ الْمُنافِقِينَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا
«ای پیامبر، از خدا پروا کن و از کافران و منافقان اطاعت مکن که خداوند، دانای حکیم است»

در آیات بالا تأمل کنید و ببینید چه مسئولیت‌هایی برای پیامبر اکرم (ص) تعیین کرده است:

۱- گذشت از مردم ۲- طلب آمرزش برای مردم ۳- مشورت با مردم ۴- توکل بر خداوند ۵- پروای الهی ۶- عدم اطاعت از کافران و منافقان

بخش‌هایی از عهدنامه مالک اشتر را که در اینجا آمده است، مطالعه کنید. سپس جدولی تنظیم نمایید که در یک ستون، مسئولیت‌ها و در ستون دیگر، علت آنها نوشته شود.

- ۱- دل خویش را نسبت به مردم، مهربان کن و با همه، دوست و مهربان باش؛ چرا که مردم دو دسته‌اند: دست‌های برادر دینی تو و دست‌های دیگر در آفرینش همانند تو هستند.
- ۲- در به دست آوردن رضایت عموم مردم سعی و تلاش کن نه در جلب رضایت خواص؛ که با وجود رضایت عمومی، خشم خواص به تو آسیبی نمی‌رساند و با خشم عموم مردم، رضایت خواص سودی نمی‌بخشد.
- ۳- کسانی را که از دیگران عیب جویی می‌کنند، از خود دور کن؛ زیرا در نهایت مردم عیب‌هایی دارند و مدیر جامعه باید بیش از همه در پنهان کردن آنها بکوشد.
- ۴- در قبول و تصدیق سخن چین شتاب مکن؛ زیرا سخن‌چین در لباس نصیحت ظاهر می‌شود، اما خیانتکار است.
- ۵- با ترسو مشورت نکن که در انجام دادن کارها، روحیه تو را سست می‌کند.
- ۶- هرگز نیکوکار و بدکار در نظرت یکسان نباشند؛ زیرا در این صورت، نیکوکاران به کار خیر، بی‌رغبت و بدکاران به کار بد، تشویق می‌شوند.
- ۷- عده‌ای افراد مورد اطمینان را انتخاب کن تا درباره وضع طبقات محروم تحقیق کنند و به تو گزارش دهند. سپس برای رفع مشکلات آنها عمل کن ...، زیرا این گروه [افراد محروم] بیش از دیگران به عدالت نیازمندند.
- ۸- اگر با دشمن پیمان بستی از پیمان شکنی دشمن غافل نباش، که دشمن گاهی از این راه تو را غافل گیر می‌کند.

شماره	وظیفه کارگزار	علت پیشنهاد آن وظیفه
۱	دوست و مهربان بودن با همه مردم	مردم دو دسته‌اند: دسته‌ای برادر دینی تو و دسته‌ای دیگر در آفرینش همانند تو
۲	به دست آوردن رضایت عموم مردم نه در جلب رضایت خواص	با وجود رضایت عمومی، خشم خواص به تو آسیبی نمی‌رساند و با خشم عموم مردم، رضایت خواص سودی نمی‌بخشد.
۳	دوری کردن از افرادی که عیب‌جویی می‌کنند	در نهایت مردم عیب‌هایی دارند و مدیر جامعه باید بیش از همه در پنهان کردن آن بکوشد.
۴	شتاب نکردن در قبول و تصدیق سخن چینی.	سخن چین در لباس نصیحت ظاهر می‌شود، اما خیانتکار است.
۵	مشورت نکردن با ترسو	در انجام کارها روحیه را سست می‌کند.
۶	یکسان نبودن نیکوکار و بدکار در نظرت	در این صورت، نیکوکاران به کار خیر، بی‌ رغبت و بدکاران به کار بد، تشویق می‌شوند.
۷	انتخاب کردن افراد مورد اطمینان برای گزارش وضع طبقات محروم	افراد محروم بیش از دیگران به عدالت نیازمندند.
۸	غافل نشدن از پیمان شکنی دشمن	دشمن گاهی از این راه غافل گیر می‌کند

صفحه ۱۷۹ کتاب درسی

اندیشه و تحقیق

۱- تفاوت‌های اصلی جمهوری اسلامی با سایر حکومت‌های جمهوری را بیان کنید.

جمهوری اسلامی بر اساس قوانین اسلام تشکیل می‌شود و قانون‌گذاران وظیفه دارند بر محور دستورات الهی قانون تنظیم کنند و مسئولان باید در این چارچوب، جامعه را اداره نمایند اما جمهوری‌ها و دموکراسی‌های رایج در جهان، به خصوص در کشورهای غربی، که مبتکر این قبیل دموکراسی‌ها هستند، هدف خود را بیشتر برآوردن تمایلات و خواسته‌های دنیوی مردم قرار داده‌اند و نسبت به ارزش‌های الهی کم‌توجه یا بی‌توجه‌اند.

۲- هر کدام از کلمات زیر بیانگر کدام ویژگی از حکومت کشور ماست؟

«جمهوری» از آن جهت که رأی و دخالت مردم ما در حکومت، نقش محوری دارد

«اسلامی» از آن‌جا که بینش و تفکر عموم مردم کشور اسلام است، به طور طبیعی جمهوری کشور ما اسلامی شده است.

درس شانزدهم: عزت نفس

صفحه ۱۸۵ کتاب درسی

تدبّر کنید

در آیات زیر بیندیشید و راه دستیابی به «عزت» را بیان کنید.

۱- مَنْ كَانَ يَرْيِدُ الْعِزَّةَ فَلِلَّهِ الْعِزَّةُ جَمِيعًا....

هر کس عزت می‌خواهد [بداند] که هرچه عزت است، از آن خداست. (فاطر - آیه ۱۰)

۲- لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَىٰ وَ زِيَادَةٌ وَلَا يَرْهَقُ وُجُوهُهُمْ قَتَرٌ وَلَا ذِلَّةٌ

برای کسانی که نیکوکاری پیشه کردند، پاداشی نیک و چیزی افزون‌تر است و بر چهره آنان غبارخواری و ذلت نمی‌نشیند. (یونس - آیه

۲۶)

۳- الَّذِينَ كَسَبُوا السَّيِّئَاتِ جَزَاءُ سَيِّئَةٍ بِمِثْلِهَا وَ تَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ

دانلود جزوه
نمونه سوال
گام به گام

آنان که بدی پیشه کردند، جزای بد به اندازه عمل خود می‌بینند و بر چهره آنان غبار ذلت می‌نشیند. (یونس - آیه ۲۷)

راه پیشنهادی قرآن برای رسیدن به عزت: ۱- روی آوردن به خداوند ۲- انجام کارهای شایسته ۳- دوری از بدی‌ها

خود ارزیابی

صفحه ۱۸۸ کتاب درسی

آیا تاکنون با کسی که عزت و کرامت شما را نادیده گرفته، مواجه شده اید؟ چه عکس‌عملی نشان داده‌اید؟ بله، در مقابل این افراد با توجه به آموزه‌های خدا در قرآن سعی کرده‌ام بدی را با بدی پاسخ ندهم و با متانت و سلامت نفس برخورد کرده‌ام تا هم ارزش خودم را حفظ کرده باشم و هم بدون بی‌ادبی و نادیده گرفتن عزت طرف مقابل با برخوردی مناسب او را متوجه اشتباهش کنم و همیشه لحاظ کرده‌ام که دیگران تا زمانی که من به آنها اجازه ندهم نمی‌توانند من را بیازارند.

خود ارزیابی

صفحه ۱۹۰ کتاب درسی

با توجه به آیات و احادیث و نکاتی که در درس آمده جاهای خالی را تکمیل کنید.

تسلیم و بندگی خداوند ← کسب عزت نفس

احساس حضور در پیشگاه خداوند ← حفظ عزت نفس، دوری از گناه و توجه به خود عالی و نفسه لوايه

غفلت از خداوند ← افتادن در دام گناه و گرفتار شدن به خوددانی و نفس امّاره‌ی به سوء و ذلت نفس

عزت نفس ← حفظ پیمان با خدا و باقی‌ماندن بر عزم و تصمیم

ذلت نفس ← شکستن پیمان با خدا و سستی در عزم و تصمیم

فقیری که دارای عزت نفس باشد گدایی نمی‌کند. گدا، ابتدا خود را حقیر و کوچک می‌کند و سپس گدایی می‌کند. جوانی که عزت نفس دارد، در برابر شهوت نمی‌شکند.

انسان عزیز در برابر ظلم و ستمگر شکست ناپذیر و در برابر مردم متواضع و فروتن است.

درس هفدهم: زمینه‌های پیوند

تدبّر کنید

صفحه ۱۹۵ کتاب درسی

۱- وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً ۚ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ

و از نشانه‌های خدا آن است که همسرانی از [نوع] خودتان برای شما آفرید تا با آنها آرامش یابید و میان شما «دوستی» و «رحمت» قرار داد. همانا که در این مورد، نشانه‌هایی است برای کسانی که تفکر می‌کنند. (روم - آیه ۲۱)

۲- وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ بَيْنَ وَحَفْدَةً وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ ۚ أَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُونَ وَبِنِعْمَتِ اللَّهِ هُمْ يَكْفُرُونَ

و خداوند برای شما همسرانی از [نوع] خودتان قرار داد و از همسرانتان برای شما فرزندان و نوادگانی نهاد و از پاکیزه‌ها به شما رزق و روزی داد. حال، آیا آنان به باطل ایمان می‌آورند و به نعمت الهی کفران می‌ورزند؟ (نحل - آیه ۷۲)

در این آیات تفکر کنید و به سؤالات پاسخ دهید.

۱- هدف از تشکیل خانواده چیست؟ رسیدن به آرامش - رشد و پرورش فرزندان

۲- نوع نگاه اسلام به زن و مرد چگونه است؟ در خلقت یکسان هستند، سبب آرامش یکدیگرند و بینشان دوستی و رحمت برقرار است.

۳- خداوند چه چیزهایی را به عنوان آیات و نشانه‌های خود معرفی کرده است؟ آفرینش همسرانی از نوع خود انسان که با آن به آرامش برسد و نیز ایجاد دوستی و رحمت میان همسران

با توجه به آیات ابتدای درس، پاسخ دهید.

برای اینکه آرامش ناشی از انس و هم‌صحبتی میان همسران پدید آید، قرآن کریم از آنان می‌خواهد که دو ویژگی در میان آنها شکل بگیرد. آن دو ویژگی کدام‌اند؟

دوستی و محبت

درس هجدهم: پیوند مقدس

در جدول زیر، معیارها را براساس نظر خودتان رتبه‌بندی کنید و علت را در هر مورد بیان کنید. توضیحاتی در مورد هر معیار داده شده بر اساس نظر خودتان رتبه‌بندی کنید.

رتبه	معیارها	رتبه	معیارها
	اصالت خانوادگی		عادل و فہیم بودن
	پوشش مناسب اسلامی		سلامت جسمی و روانی
	عدم ارتباط قبلی با جنس مخالف		قناعت در زندگی
	صداقت با همسر		کسب و کار حلال
	اخلاق خوب و خوش رویی		زیبایی و مورد پسند بودن
	انجام عبادات، به خصوص نماز		داشتن دوستان درستکار و سالم

اصالت خانوادگی: می‌تواند در کمک به حل مشکلات احتمالی با شور و مشورت بزرگان فامیل مؤثر باشد.

اخلاق خوب و خوش رویی: می‌تواند سخت‌ترین معیار باشد چون زن و شوهر بیشترین معاشرت را با یکدیگر دارند.

پوشش مناسب اسلامی: امنیت پایدار خانواده را فراهم می‌آورد.

عدم ارتباط قبلی با جنس مخالف: باعث استحکام بقای زندگی زن و شوهر و معنویت بیشتر میان آن دو خواهد شد.

صداقت با همسر: می‌تواند باعث اعتماد و در نتیجه انس بیشتر میان زن و شوهر گردد.

انجام عبادات، به خصوص نماز: ایمان شرط مهمی در انتخاب همسر است که انجام عبادات، به خصوص نماز جزئی از آن است.

عادل و فہیم بودن: کسانی که از بهره عقلی برخوردار باشند می‌توانند با تدبیر، امور زندگی را سپری کنند.

کسب و کار حلال: برای زندگی آبرومند و پرورش فرزندان بسیار حائز اهمیت است.

سلامت جسمی و روانی: باعث می‌شود که زن و شوهر با بدن سالم و بدون بیماری به زندگی با حرارت خود ادامه دهند.

قناعت در زندگی: زمینه رشد مادی و اخلاق خانواده را فراهم می‌کند.

زیبایی و مورد پسند بودن: یکی از عواملی است که به خاطر ویژگی فطری زیبایی دوستی انسان مورد توجه است.

داشتن دوستان درستکار و سالم: می‌تواند در مواقع بحران پشتیبان کیان خانواده باشد.

هریک از راه‌های زیر را بررسی کنید و بگویید که هر کدام از این راه‌ها چگونه در تشخیص همسر آینده به ما کمک می‌کند.

- ۱- تحقیق دربارهٔ خانوادهٔ همسر و موقعیت اعضای خانواده در محل زندگی و محل کار. با توجه به اینکه همسر آینده در خانواده رشد کرده و تربیت می‌شود و از خصلت‌های آنان بهره می‌گیرد، با تحقیق در مورد اعضای خانواده می‌توان به ویژگی‌های او و اعضای خانواده‌اش پی برد.
- ۲- شناخت دوستان همسر و کسانی که او با آنها معاشرت بیشتری دارد.
- ۳- تحقیق دربارهٔ روحیات و خُلقیات همسر در محیط کار یا محل تحصیل. محیط کار و دوستان نیز می‌توانند در شناخت بهتر وی کمک کنند چرا که رفتار فرد در محل کار و گزینش دوستانش می‌تواند بیانگر شخصیت و ویژگی‌های روحی و روانی شخص باشد.
- ۴- معاشرت خانواده‌های دوطرف با یکدیگر و بهره بردن از تجارب پدر و مادر در این معاشرت‌ها. افراد فامیل با یکدیگر آشنا می‌شوند و نوع معاشرت هر کدام از اعضای خانواده، حکایت‌کنندهٔ خصلت و روش و علائق آنهاست و پدر و مادر، با تجربه‌ای که دارند می‌توانند ارزیابی کنند.
- ۵- مشورت با افراد قابل اعتماد و کاردان. منجر به آن می‌شود که در صورت ازدواج، ازدواجی موفق بوده و خوشبختی حاصل شود.
- ۶- گفت‌وگو با یکدیگر در جلسات حضوری و طرح نظرات و دیدگاه‌ها دربارهٔ موضوعات مختلف. باعث شناخت بهتر دو طرف از همدیگر می‌شود تا دختر و پسر بتوانند با درک متقابل انتخاب درستی داشته باشند.

با توجه به مشکلات یاد شده، برای اینکه ازدواج در زمان مناسب خود انجام شود و تأخیر آن به حداقل برسد، راه حل‌های پیشنهادی شما برای گروه‌های زیر چیست؟

۱- مسئولان جامعه	۲- پدر و مادرها	۳- دختران و پسران
- تهیه مسکن مناسب - ایجاد اشتغال پایدار - افزایش وام ازدواج مناسبی در زمان مناسب	- قبول هزینه‌های زندگی دختر و پسر در مدت دانشگاه یا سربازی پسر - حذف آداب و رسوم غلط - الگو قرار دادن روش پیشوایان	- کسب آمادگی لازم از طرف دختر و پسر - حفظ عفاف و پاکدامنی - شروع زندگی بدور از تجمعات

مراسم عروسی، آغاز زندگی زن و مرد است. امروزه این مراسم با برنامه‌های مثبت و منفی و صرف هزینه‌های گوناگون برگزار می‌شود. از آنجا که احتمالاً تاکنون در چند مراسم عروسی شرکت کرده‌اید، این موضوع را بررسی کنید.

- ۱- کدامیک از برنامه‌های این مراسم با احکام و دستورات الهی هماهنگ بوده است؟ خواستگاری، مراسم عقد، ولیمهٔ عروسی
- ۲- کدامیک از برنامه‌های آن با احکام و دستورات الهی هماهنگ نبوده است؟ پر خرج بودن، جهیزیه سنگین، کادوهای گران قیمت، جشن عروسی
- ۳- به نظر شما کدام یک از هزینه‌های مراسم، قابل چشم پوشی و صرفه جویی می‌باشد؟ کم کردن هزینه‌های جانبی ازدواج، مراسم حنابندان، مهریهٔ سنگین، لوازم جهیزیه غیر ضروری و...